

delovanja v kibernetnem prostoru, ter interpretacije razpoložljivih empiričnih študij o družbenih dinamikah v kibernetnem prostoru.

Kljub temu, da je model štirih sfer idealnotipski, je Trčku uspelo vanj zajeti tako imenovano večno sociološko dilemo svobodne volje akterjev proti dilemi fatalizma družbenih sistemov. Na koncu tega poglavja in hkrati tudi knjige avtor odgovori še na vprašanje, kateri so predpogoji za humanizacijo kvalitete bivanja in delovanja v infourbanih okoljih informatičnih družb. Knjiga *Problemi informacijske (ne)dostopnosti* je poleg tega, da se ukvarja z zelo aktualno temo, vredna branja tudi zaradi avtorjevega zelo razumljivega, ter (sociološko) bogatega jezika, s katerim bralcu slikovito predstavi tudi prostorske dimenzije informatizacije. Na takšen način Trčku uspeva uspešno premikanje razmišljanja o procesih informatizacije s področja tehnološkega determinizma na področje družbeno prostorskih razvojnih politik.

Tomaz Boh

Matevž Tomšič: Politična stabilnost v novih demokracijah. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, zbirka Sodobna družba, 2002 274 strani (ISBN 961-6294-42-3), 3.800 SIT

Pri založbi Znanstveno in publicistično središče je v zbirki Sodobna družba izšla znanstvena monografija Matevža Tomšiča z naslovom *Politična stabilnost v novih demokracijah*. V njej se avtor loteva ene najaktualnejših tem politične sociologije in politologije, procesov demokratičnega prehoda, konsolidacije demokratičnih družbenih sistemov in njihove stabilnosti v novonastalih, kakor tudi transformiranih državah, katerih skupni imenovalec je determiniranost s socialistično (komunistično) preteklostjo. Demokratična družbena ureditev je rezultat dolgotrajnega evolutivnega razvoja družb zahodnega kulturno-civilizacijskega okolja, v katerem se je še zlasti po drugi svetovni vojni utrdila zavest, da je parlamentarna demokracija edina sprejemljiva oblika družbene ureditve, saj je svoboda posameznika, ki jo v največji možni meri zagotavlja takšna družbena ureditev, po izkustvu s totalitarnimi režimi druge svetovne vojne postala prevladujoča vrednota. Po padcu berlinskega zidu in dezintegraciji socialističnega bloka, ob koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja, je izginila vsakršna realna alternativa demokratični politični ureditvi.

Prva štiri poglavja, ki so tematsko zaokrožena v poglavje z naslovom *Demokracija, politična stabilnost, družbeni razvoj* predstavljajo teoretično podstat nadaljnji empirični analizi. V začetku avtor izpelje logično povezavo med moderno politiko in demokratično družbeno ureditvijo. Obravnava različne pojave oblike demokratične ureditve, saj je koncept demokracije v veliki meri časovno - zgodovinsko determiniran. Antična demokracija se od moderne demokracije pomembno razlikuje. Svoboda, kot ključna kategorija demokracije, je bila v antični dobi kolektivni fenomen in se je nanašala na sodelovanje v procesih sprejemanja odločitev. Sodobno pojmovanje svobode – odločilno zaznamovano z liberalno mislijo – temelji na svobodi posameznika, ki se rodi svoboden in poseduje neodtujljive mu pravice (str. 19). Avtor je v izhodišče postavil Dahlovo opredelitev demokracije kot poliarhije, ki jo nadgrajuje z O'Donnellovim konceptom razširjene poliarhije.

Politični sistemi se nenehno srečujejo s kompleksnim okoljem, iz česar sledi, da je rigidnost in neprilagodljivost sistema za delovanje sistema lahko usodna. Zato je prilagodljivost političnega sistema predpogoj njegove stabilnosti (str. 34). Avtor v drugem poglavju podrobno obravnava koncept politične stabilnosti. Pojem politične stabilnosti, s katerim je opredeljeno stanje demokratične ureditve, sestavljajo tri ključne dimenzije in sicer a) **obstojnost sistema**, s katerim opredeljujemo predvsem obstoj obče sprejemljivosti demokratičnega sistema, torej stanje, v katerem demokratična ureditev ni realno ogrožena s strani notranjih niti zunanjih dejavnikov.

Sledeča dimenzija je b) **inkluzivnost**, s katero je opredeljena dejanska vpetost demokratičnega sistema v družbo. Njegova sestavna dela (kompetitivnost in participacija) sta namreč ključna za konsolidiranost demokratične ureditve. Zadnja dimenzija, ki determinira politično stabilnost je c) **efektivnost**, sestavljena iz učinkovitosti in transparentnosti. Brez učinkovite implementacije in sankcioniranja nespoštovanja sprejetih odločitev namreč sistem ne more biti obstojen. Pojavljajo se grožnje obstoju demokratične ureditve, saj po eni strani to pripelje do nepredvidljivosti sistema in neučinkovitega upravljanja države, po drugi strani pa takšno stanje zmanjšuje pripravljenost državljanov za poistovetenje z demokratičnim družbenim sistemom.

Poleg dimenzij politične stabilnosti se je potrebno osredotočiti tudi na dejavnike družbene stabilnosti, ki jih avtor obravnava v tretjem poglavju. Deli jih na **eksterne, internacionalne in interne**. Prvo skupino tvorijo dejavniki, ki so v odnosu do političnega sistema zunanji, torej niso podvrženi principom njegovega delovanja. Mednje sodijo: socioekonomski, kulturni in akcijski dejavniki. Ključno vprašanje, ki ga avtor izpostavi na nekaj mestih je poleg kulturne determiniranosti in civilnodružbenega potenciala tudi stopnja ekonomske razvitosti. Med internacionalne dejavnike so prišeti tisti, ki tvorijo mednarodno regulativno-institucionalni okvir, znotraj katerega se nahaja določena družba. Razmerja moči med ključnimi igralci v mednarodnem okolju, ki obkrožajo posamezno državo namreč v veliki meri determinirajo smer in dinamiko njenega političnega razvoja. Interni dejavniki pa so tisti, ki determinirajo delovanje samega političnega sistema (pomen institucij, institucionalna struktura, značilnost političnih igralcev – med katerimi najpomembnejše mesto zasedajo značilnosti politične elite in njen odnos do drugih elit in ostalih »ne-elit«).

Ključno vprašanje četrtega poglavja je: Ali obstaja obojesmerna povezanost med ekonomskim razvojem in stanjem oziroma stabilnostjo demokratičnega političnega sistema? Demokratična ureditev predpostavlja določeno stopnjo gospodarske razvitosti in ekonomskega blagostanja, ki je v tesni povezanosti z izobraževalnim sistemom, stopnjo urbanizacije ipd. Politična stabilnost in odprtost družbe ter zagotavljanje svobode so tisti elementi, ki pogojujejo sistemsko kompetitivnost družbe, iz česar sledi večja konkurenčnost družbe in iz tega izhajajoča večja družbena prosperiteta. Na seznamu najbogatejših držav najdemo z redkimi izjemami same etablirane, utrjene demokracije.

V drugem delu knjige se avtor loteva preučevanja kompleksne problematike družbene tranzicije in demokratizacije držav srednje in vzhodne Evrope, ki so po propadu socialističnih držav stopile na pot modernizacije. Proces vzpostavljanja demokratičnega družbenega sistema sestavlja več zaporednih faz, ki se navezujejo na različne stopnje modernizacije. Govori o demokratičnem prehodu, konsolidaciji in stabilizaciji demokracije. Kot poudarja avtor, je analiza usmerjena a) na proces stabilizacije v teh družbah in b) povezavo med razvitostjo demokracije in razvojne uspešnosti teh družb. Med državami, zajetimi v analizo obstajajo bistvene razlike že v njihovem izhodiščnem stanju. Države se namreč razlikujejo po prisotnosti »predsocialističnega« zgodovinskega spomina (obstoje »avstro-ogarske« tradicije), po stopnji represivnosti socialističnega sistema, prisotnosti kulturnega kapitala in politične kulture, načinu prehoda v demokracijo in nenazadnje tudi stopnji ekonomskega razvoja. Upoštevajoč omenjene izhodiščne značilnosti avtor s pomočjo predhodno obravnavanih dejavnikov politične stabilnosti analizira pogoje oziroma možnosti za uspešno sistemsko transformacijo in vzpostavitev politične stabilnosti. Proces modernizacije v teh državah opredeljuje kot trojno tranzicijo in sicer kot spremembo političnega, ekonomskega in socialnega sistema v smeri približevanja družbeni strukturi zahodnega tipa (str. 133).

V sedmem poglavju se avtor poslužuje različnih kazalnikov, ki jih zbirajo različne mednarodne organizacije, in s katerimi osvetljuje oziroma meri dejavnike politične stabilnosti. Avtor kritično pristopa k omenjenim kazalnikom in poudarja težave ter omejen domet posameznih pristopov. S predpostavko o upoštevanju omejitev pristopov pa avtor kljub temu poda primerjalno analizo demokratične stabilnosti, s čimer prikaže podobnosti in razlike med posameznimi skupinami

držav. Ugotavlja, da v omenjenih državah obstaja močna povezanost med razvitostjo demokracije in njeno razvojno uspešnostjo, saj so tiste, ki so uspele najboljše uveljaviti norme in principe demokratične ureditve tudi po ostalih sistemskih kriterijih najbližje gospodarsko najuspešnejšim državam zahodnega tipa.

V zaključnem poglavju avtor nakaže nekaj problemov in perspektiv, s katerimi so se ali pa se bodo v prihodnosti soočile države srednje in vzhodne Evrope. Avtor pa se dotika tudi izredno pomembnega vprašanja: Kje se v obravnavani skupini nahaja Slovenija? Kakšna je stopnja njene politične (demokratične) stabilnosti, in ali jo je moč primerjati z etabliranimi demokracijami? Slovenija v splošnem izpolnjuje standarde uveljavljenih demokracij, saj večjih sistemskih kršitev ni zaznati, kljub temu pa stanje demokracije na nekaterih področjih ni idealno, tako da Slovenija v nasprotju z večinsko samopodobo po nekaterih kriterijih zaostaja za nekaterimi postsocialističnimi državami.

Avtor v obravnavani knjigi sistematično obravnava vprašanja demokratične družbene ureditve ter njene povezanosti z razvojno uspešnostjo. Teoretične ugotovitve v drugem delu knjige prenese na primer srednje in vzhodno evropskih držav, ki so pogumno (z večjimi ali manjšimi težavami) stopile na pot demokratizacije in modernizacije. Knjiga predstavlja dragoceno obogatitev literature na področju preučevanja procesov, ki so sledili dezintegraciji nekdanjih socialističnih držav. Celovit in sistematičen pristop ter primerjalna analiza empiričnega dela dajeta vpogled v stanje politične stabilnosti postsocialističnih držav in odgovarjata na mnoga vprašanja povezana z vzroki težav v procesu njihove transformacije in verjetnimi nadaljnjimi potmi njihovega razvoja.

Barbara Tomšič

Michel Foucault: Arheologija vednosti. Ljubljana:
Studia humanitatis, 2001

250 strani (ISBN 961-6262-31-9), 2.800 SIT

prevod Uroš Grilc, spremna beseda Mladen Dolar

Eden izmed vrhuncev strukturalizma šestdesetih let predstavlja tudi Foucaultovo delo *Arheologija vednosti*, ki je prvič izšlo leta 1969 in je zgoščen prikaz pojmov, metod, definicij in opredelitev pojmov, kot so znanost, vednost, izjava, stavek, episteme, če naštejemo le najpomembnejše. Kljub časovni vpetosti v strukturalistični pristop, ki ga predstavljajo avtorji, kot so Barthes, Levi-Strauss, Saussure, je Foucaultova drža anti-strukturalistična. Še več, v *Arheologiji vednosti* gre za poskus razmejitev od strukturalizma (kar nakaže avtor že v delu *Vednost-Oblast-Subjekt*: »Oblast preči telesa, proizvaja stvari, vzbuja ugodje, izoblikuje vednost, proizvaja stvari.«).

Delo je razdeljeno na pet poglavij, v katerih je natančno predstavljen pristop k problemu arheologiji vednosti, na več mestih podkrepljen s primeri, kot so Naravna zgodovina, Splošna gramatika in Analiza blaga. Zadnje poglavje je napisano v obliki intervjuja oziroma pogovora, pri čemer pa vprašanja in odgovori niso posebej označeni (da gre za intervju, razberemo iz jezikovne forme, ki je drugi osebi množine in prvi osebi ednine).

V prvem poglavju Foucault izpostavi vprašanje, kako specificirati pojme, ki omogočajo misliti diskontinuiteto (kot je prag, prelom, rez). Po kakšnih kriterijih lahko izoliramo enotnosti, kot so neka znanost, delo, teorija, pojem? Kdaj lahko govorimo o znanosti nasploh ali natančneje, o posameznih vejah znanosti nasploh? Diskontinuiteta v zgodovinskem diskurzu postane praksa – zato je rekonstrukcija obče (globalne) zgodovine nemogoča. Zgodovinski dogodki so povezani po načelu kohezije in to je prvi argument, ki kaže na ne(z)možnost rekonstrukcije zgodovine kot enotne zgodbe.